

Katarzyna Szwed¹

Konstytucyjny obowiązek prowadzenia polityki zapewniającej bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom²

Słowa kluczowe: ochrona środowiska, konstytucja, bezpieczeństwo ekologiczne, art. 74 ust. 1 Konstytucji RP

Keywords: ecological security, constitution, protection of the environment, article 74 (1) of the Constitution of the Republic of Poland

Streszczenie

Przedmiotem analizy w artykule jest art. 74 ust. 1 Konstytucji RP. Zgodnie z nim na władzach publicznych spoczywa obowiązek prowadzenia długofalowej polityki środowiskowej odpowiadającej nie tylko bieżącym potrzebom, ale także uznającej prawo przyszłych pokoleń do życia w zdrowym środowisku. W publikacji dokonano ogólnego omówienia regulacji konstytucyjnych odnoszących się do środowiska naturalnego, a następnie przedstawiono poglądy doktryny i orzecznictwo w zakresie rozumienia użytego w art. 74 ust. 1 sformułowania „bezpieczeństwo ekologiczne”. Omówiono konsekwencje jakie oznacza nakaz prowadzenia polityki zapewniającej bezpieczeństwo ekologiczne obecnym i przyszłym pokoleniom. Na koniec odniesiono się do bieżących problemów i wyzwań wynikających z troski o stan środowiska w Polsce.

---

¹ ORCID ID: 0000-0002-2755-2804, doktor, Zakład Prawa Konstytucyjnego i Praw Człowieka, Instytut Nauk Prawnych, Kolegium Nauk Społecznych, Uniwersytet Rzeszowski. E-mail: kmszwed@gmail.com.

² Artykuł jest zmodyfikowaną wersją referatu wygłoszonego na XXIV Seminarium Badaczy Prawa Konstytucyjnego nt.: Państwo prawa w kryzysie – interdyscyplinarne refleksje o stanie polskiej demokracji, które miało miejsce 28–30 września 2021 r. w Brennej.

Abstract**The Constitutional Obligation Pursue Policies Ensuring the Ecological Security of Current and Future Generations**

The subject of the analysis in the publication is Art. 74 sec. 1 of the Constitution of the Republic of Poland. According to this article, public authorities are obliged to pursue a long-term environmental policy that not only meets current needs, but also recognizes the right of future generations to live in a healthy environment. The publication contains a general discussion of constitutional regulations relating to the environment, and then presents the views of doctrine and jurisprudence within the scope of understanding the term “ecological security” used in Art. 74 sec. 1. The consequences of the obligation to conduct a policy ensuring ecological security for present and future generations were discussed. Finally, reference was made to current problems and challenges resulting from concern for the condition of the environment in Poland.

✱

I.

Troska o środowisko przyrodnicze stanowi zadanie aktualne i wymagające współpracy i harmonizacji działań na wielu płaszczyznach – społeczeństwa, władzy publicznej, a także poszczególnych państw. W art. 1 Konstytucji RP Polskę określa się mianem „dobra wspólnego wszystkich obywateli”. Dobro wspólne powiązane jest z dobrostanem społeczeństwa, a to jest z kolei możliwe do osiągnięcia jedynie pod warunkiem zachowania właściwego stanu środowiska³. Wartość ta nie powinna być jednak limitowana tylko i wyłącznie do bieżącej sytuacji, ponieważ z perspektywy przyrody konieczne jest planowanie długookresowe. Krótkofalowe i doraźne formy działania powinny być zastąpione przez model długoterminowej odpowiedzialności za środowisko naturalne.

---

³ R. Chęciński, P. Chmielewski, *Środowisko naturalne i zasoby środowiskowe jako dobro wspólne kształtujące uprawnienia państwa w zakresie ingerencji w gospodarkę*, „Zeszyty Naukowe – Inżynieria Lądowa i wodna w kształtowaniu środowiska” 2012, nr 5, s. 34 i n.

Celem artykułu jest analiza spoczywającego na organach państwowych konstytucyjnego obowiązku prowadzenia długofalowej polityki środowiskowej odpowiadającej nie tylko bieżącym potrzebom, ale także uznającej prawo przyszłych pokoleń do życia w zdrowym środowisku. Obowiązek ten przewidziany w art. 74 ust. 1 Konstytucji RP jest skorelowany z zasadą zrównoważonego rozwoju i osadzony w kontekście pozostałych regulacji konstytucyjnych odnoszących się do dbałości o stan środowiska naturalnego.

Przedmiotem analizy będą relewantne przepisy konstytucyjne, jako że stanowią one fundament polityki państwa w dziedzinie bezpieczeństwa ekologicznego. W multicytrycznym systemie prawa trudno odmówić znaczenia regulacjom unijnym czy międzynarodowym, które mają przecież wpływ na rozwój koncepcji praw i obowiązków związanych z ochroną środowiska naturalnego. Jednak ze względu na ograniczenia wynikające z formy publikacji nie zostaną one omówione *in extenso*.

Przegląd regulacji konstytucyjnych stanowi punkt wyjścia do oceny działań organów państwowych zmierzających do faktycznej realizacji nałożonych na nie obowiązków z zakresu dbałości o stan środowiska naturalnego. Pytania badawcze stawiane w niniejszej pracy oscylują wokół prawnych i faktycznych możliwości realizacji obowiązku wynikającego z art. 74 ust. 1 Konstytucji RP, a także wyzwań i problemów przeciwstawiających się dążeniu do zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego obecnemu i przyszłym pokoleniom. W toku prowadzonego wywodu zastosowano metodę dogmatyczną.

II.

Na wstępie trzeba odnotować, że polski ustrojodawca wiele uwagi poświęca kwestiom środowiskowym, odwołując się do nich kilkakrotnie w tekście ustawy zasadniczej. Takie wieloaspektowe ujęcie środowiska naturalnego sytuuje Konstytucję RP z 1997 r. w gronie nowoczesnych ustaw zasadniczych. Obecność klauzul środowiskowych wydaje się charakterystyczna dla tekstów konstytucji powstałych po przełomowym kryzysie gospodarczym, politycznym i społecznym przypadającym na koniec XX w.⁴ Wówczas to bowiem dokonu-

⁴ D. Kuźniar, *Prawo do zdrowego środowiska jako konstytucyjnie gwarantowane prawo podmiotowe*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, nr 6, s. 203; M. Sitek, *Konstytucyjna*

je się przebudzenie społecznej świadomości w kwestii znaczenia środowiska naturalnego dla życia, bezpieczeństwa i dobrostanu jednostki⁵.

Przepisy konstytucyjne dotyczące ochrony środowiska można podzielić na trzy kategorie. Mianowicie, te określające zadania państwa (art. 5, art. 74, art. 68, art. 232), obowiązki obywateli (art. 86) oraz dające podstawę ograniczenie praw i wolności (art. 31 ust. 3)⁶.

W pierwszej kolejności wypada wspomnieć o tych, które kształtują zadania państwa związane ze środowiskiem naturalnym. Na władze publiczne zostały nałożone określone obowiązki prawne i zobowiązano je do zagwarantowania jednostce odpowiednich pod względem ekologicznym warunków życia i rozwoju, a także do poprawy, albo przynajmniej do czuwania nad nie pogorszeniem się, obecnego stanu środowiska naturalnego⁷.

To w pierwszej kolejności władza publiczna wyposażona w przymus administracyjny posiada odpowiednie instrumenty prawne, aby zabezpieczać środowisko przed negatywnymi wpływami działalności człowieka oraz egzekwować pożądane zachowania. Co podkreśla Małgorzata Czuryk skuteczną ochroną środowiska wymaga zintegrowanych działań całego aparatu państwa, a nie tylko wydzielonych instytucji⁸. Chociaż gwoli ścisłości należy zaznaczyć, iż największy ciężar zadań spoczywa na organach władzy wykonawczej.

Do obowiązków władz publicznych w zakresie ochrony środowiska należą:

- obowiązek zapobiegania negatywnym dla zdrowia skutkom degradacji środowiska (art. 68 ust. 4);
- obowiązek prowadzenia polityki zapewniającej bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom (art. 74 ust. 1);
- obowiązek ochrony środowiska (art. 74 ust. 2);
- obowiązek wspierania działań obywateli na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska (art. 74 ust. 4).

---

ochrona środowiska naturalnego w państwach członkowskich Unii Europejskiej i w Polsce, Szczecin 2000, s. 60.

⁵ P. Topolska, *Prawo do czystego środowiska naturalnego – od Deklaracji Sztokholmskiej po eksplorację kosmiczną*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2019, nr 2, s. 327.

⁶ *Konstytucja RP*, t. I, *Komentarz art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.

⁷ Szczegółowo i kompetentnie o zadaniach organów władzy publicznej pisze: M. Czuryk, *Zadania organów administracji publicznej w zakresie ochrony środowiska*, „Rocznik Naukowy Wydziału Zarządzania w Ciechanowie. Prawo i Zarządzanie” 2009, nr 3–4 (III), s. 41–59.

⁸ *Ibidem*, s. 42.

Za istotny należy uznać postulać dbałości o środowisko w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5). Osią zrównoważonego rozwoju jest zachowanie stanu środowiska przyrodniczego dla przyszłych generacji poprzez właściwe gospodarowania zasobami naturalnymi⁹. Stanowisko to jest analogicznie traktowane na poziomie regulacji międzynarodowych i krajowych. W tym duchu zasada ta została ujęta chociażby w Deklaracji z Rio de Janeiro z 1992 r. oraz na gruncie ustawy – Prawo ochrony środowiska¹⁰.

Druga kategoria zagadnień konstytucyjnych związanych z ochroną środowiska naturalnego traktuje tę materię jako wartość o charakterze powszechnym (art. 86). Tym samym po stronie każdego, kto znajduje się na terytorium RP istnieje obowiązek troski o stan środowiska przyrodniczego. Wymogiem tym są objęte zarówno osoby fizyczne, prawne, jak i inne organizacje. Trzeba podkreślić, że postrzegania środowiska jedynie jako źródła zaspokajania indywidualnych potrzeb czy korzystania z określonych przywilejów byłoby nieuprawnionym zawężeniem¹¹. Obowiązek powstrzymania się od działań szkodzących środowisku naturalnemu nie doznaje żadnego ograniczenia, a co więcej wiąże się z koniecznością poniesienia z tego tytułu odpowiedzialności.

Ostatnia grupa zagadnień wyróżniona w przepisach Konstytucji RP obejmuje problem ochrony środowiska rozumianego jako podstawę do ograniczania praw i wolności, co wynika wprost z brzmienia art. 31. ust. 3. Ochrona środowiska rozumiana na gruncie tego przepisu oznacza działania o charakterze prewencyjnym, konserwatorskim i restytucyjnym podejmowane zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju i służące jej zachowaniu¹².

---

⁹ J. Kielin-Maziarz, *Zasada zrównoważonego rozwoju – uwagi na tle jej miejsca w Konstytucji RP*, „Krytyka Prawa” 2020, t. 12, nr 1, s. 209.

¹⁰ Ibidem, s. 209–210.

¹¹ Na marginesie można dodać, iż przewidziany w art. 86 nakaz wraz z odpowiedzialnością przewidzianą za jego nieprzestrzeganie daje na gruncie Konstytucji wyraz zasadzie zanieczyszczający płaci. Stanowi ona jedną z naczelných zasad prawa międzynarodowego i unijnego, ale jest też dobrze znana prawodawstwu innych państw. Zob. P. Korzeniowski, *Zasady prawne ochrony środowiska*, Łódź 2010, s. 424 i n.; B. Kuraś, *Zasada „zanieczyszczający płaci” a odpowiedzialność za zanieczyszczenie gleby spowodowane działalnością rolniczą (zagadnienia wybrane)*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2012, nr 1 (10), s. 217 i n.

¹² B. Rakoczy, *Ograniczenie praw i wolności jednostki ze względu na ochronę środowiska w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Toruń 2006, s. 121.

Wskazane przepisy konstytucyjne pozwalają odtworzyć ogólny zamysł ustrojodawcy w zakresie kształtu polityki środowiskowej państwa, a ich przegląd jest konieczny do właściwego zrozumienia treści art. 74 ust. 1 Konstytucji. Mianowicie, nagromadzenie przepisów tzw. środowiskowych sytuuje polską ustawę zasadniczą w gronie konstytucji o charakterze proekologicznym. Ochrona środowiska jest traktowana jako jedna z najistotniejszych zasad polityki państwa. Obowiązek troski o środowisko naturalne został powierzony nie tylko władzom publicznym, ale także obywatelom. Wraz ze wzrostem świadomości ekologicznej zwiększają się oczekiwania społeczne odnoszące się do właściwego reagowania na bieżące i przyszłe zagrożenia wynikające z zanieczyszczenia poszczególnych elementów środowiska – wody, gleby czy powietrza.

III.

W art. 74 Konstytucji RP zawarto zarówno normy o charakterze programowym, jak i dyrektywy polityki państwa. W ust. 1 wspomnianego artykułu wyrażono jeden z fundamentalnych obowiązków państwa w dziedzinie ochrony środowiska. Jest nim zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego współczesnym i przyszłym pokoleniom.

Pierwszorzędne znaczenie dla dalszego wywodu ma ustalenie znaczenia pojęcia „bezpieczeństwo ekologiczne”. Brak jest jego definicji legalnej, a na gruncie konstytucji może być ono rozumiane szeroko¹³. Dlatego dla jego pełnego zrozumienia konieczne jest posiłkowanie się ustaleniami doktryny. Za jedną z najbardziej trafnych pod kątem konstytucyjnych podstaw ochrony środowiska definicji uznaje się tę ukutą przez Ryszarda Paczuskiego. Zgodnie z nią termin ten należy rozumieć jako „obowiązek podejmowania przez władze publiczne konkretnych działań mających na celu ochronę obywateli oraz ich przyszłych pokoleń przed zagrożeniami wynikającymi z niedostatecznie zharmonizowanego rozwoju gospodarczego i społecznego z wymogami ochrony środowiska”¹⁴. Władze państwa powinny w tym zakresie podejmo-

¹³ A. Surówka, *Bezpieczeństwo ekologiczne a gospodarowanie odpadami w świetle prawa konstytucyjnego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2012, nr 4, s. 152.

¹⁴ R. Paczuski, *Bezpieczeństwo ekologiczne jako kryterium koniecznych działań na rzecz zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Zrównoważony rozwój. Od utopii do praw człowieka*, red. A. Papuziński, Bydgoszcz 2005, s. 120–121.

wać kroki przeciwdziałające niebezpieczeństwom wynikającym z naruszenia konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju.

Bezpieczeństwo ekologiczne ma charakter wielowymiarowy, ale w najprostszym ujęciu można je określić mianem stanu pozbawionego zagrożeń dla życia lub zdrowia ludzi, o ile ich źródłem jest środowisko, w którym oni żyją¹⁵. Bezpieczeństwo ekologiczne może podlegać wielorakim klasyfikacjom. Wśród kryteriów, które służą analizie tego zjawiska wyróżnia się źródła zagrożeń, podział terytorialny, skalę negatywnych skutków, sposobów i środków zapewnienia bezpieczeństwa, szkodliwej dla środowiska działalności człowieka. Wśród elementów bezpieczeństwa ekologicznego ujmowanego w sensie materialnym wyróżnia się bezpieczeństwo chemiczne, biologiczne, sanitarne, weterynaryjne, emisyjne i przyrodnicze¹⁶.

Trzeba równocześnie zaznaczyć, że pojęcie bezpieczeństwa ekologicznego ma charakter bardziej ogólny niż ochrona środowiska¹⁷. Pojawiają się jednak wątpliwości i trudności w określeniu relacji zadań państwa w zakresie ochrony środowiska do tych w dziedzinie bezpieczeństwa ekologicznego. Mianowicie, kwestią wymagającą doprecyzowania jest pytanie o to na ile są one tożsame lub gdzie przebiega między nimi linia podziału.

Do wykładni pojęcia bezpieczeństwa ekologicznego odniósł się także Trybunał Konstytucyjny. I tak, w wyroku z 6 czerwca 2006 r. o sygn. akt K 23/05¹⁸ Trybunał Konstytucyjny wyraził pogląd, iż termin ten należy rozumieć jako stan środowiska, w którym jednostka może nie tylko bezpiecznie przebywać, ale także korzystać z zasobów środowiska w sposób gwarantujący jego rozwój. Równocześnie podkreślono, że w zakresie tak rozumianego bezpieczeństwa ekologicznego mieści się pojęcie ochrony środowiska. Można powtórzyć za Anną Surówką, że w istocie „ochrona środowiska pełni rolę służebną wobec bezpieczeństwa”¹⁹. Zadania organów władzy są w tym przypadku rozciągnięte po pierwsze – na poprawę aktualnego stanu środowiska,

---

¹⁵ J. Ciechanowicz-McLean, *Prawo i polityka ochrony środowiska*, Warszawa 2009, s. 59 i n.

¹⁶ A. Surówka, op.cit., s. 152–153.

¹⁷ K. Doktor-Bindas, *Prawo do czystego powietrza*, „Przegląd Konstytucyjny” 2020, nr 4, s. 107.

¹⁸ Wyrok TK sygn. akt K23/05, OTK-A 2006, nr 6, poz. 62.

¹⁹ A. Surówka, op.cit., s. 154.

ale po wtóre – mając w perspektywie dobro przyszłych pokoleń planują dalszy rozwój zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Trybunał Konstytucyjny odniósł się do zakresu znaczeniowego pojęcia bezpieczeństwo ekologiczne także w wyroku z 13 maja 2009 r., sygn. akt. Kp 2/09. Przyjęta wykładnia była analogiczna do przywołanego wyżej wyroku K 23/05. Dodatkowo TK zauważył, iż nakaz ochrony środowiska przez organy władzy publicznej obejmuje dwa elementy – prewencję, a także działania na rzecz poprawy aktualnego stanu z myślą o kolejnych pokoleniach. W wyroku Kp 2/09 Trybunał Konstytucyjny przypomniał o powszechnym obowiązku troski o stan środowiska naturalnego wynikający z art. 86 Konstytucji i związanej z nim odpowiedzialności za doprowadzenie do pogorszenia obecnej kondycji środowiska naturalnego.

W art. 74 ust. 1 in fine ustrojodawca wprost wskazuje kto ma być adresem działań władz publicznych służących zagwarantowaniu bezpieczeństwa ekologicznego. W obliczu trudnych wyzwań związanych z ochroną środowiska naturalnego z większą łatwością przychodzi skupienie się na działaniach doraźnych i ukierunkowanych na zapewnienie potrzeb aktualnie żyjących ludzi. Natomiast w omawianej regulacji konstytucyjnej znajduje się postulat, aby w ramach polityki ekologicznej państwa uwzględniono wymiar przyszłościowy. Wydaje się, że pożądane zachowania mogą być osiągnięte nie tylko przy wykorzystaniu instrumentów natury ekonomicznej czy technologicznej. Przychylić należy się do poglądu Bogusława Banaszaka, że znaczącą rolę ma tu stanowienie i egzekwowanie prawa. Trudnością jest jednak przewidzenie jakie potrzeby i oczekiwania względem stanu środowiska naturalnego będą miały kolejne pokolenia. Dlatego też wydaje się, że działania legislacyjne powinny zostać uzupełnione o rozwijanie edukacji ekologicznej i uwalnianie na problemy środowiska społeczno-przyrodniczego obecnego pokolenia. Doniosłe znaczenie dla rozwiązywania problemów środowiskowych ma skutecznie realizujący powierzone mu zadania aparat administracji publicznej²⁰.

W tym kontekście ważne wydaje się także zrównoważenie tego co lokalne z tym co globalne. Z jednej strony, coraz częściej podkreśla się znaczenie wspólnot lokalnych i samorządowych oraz ich osiągnięcia na rzecz popra-

---

²⁰ J. Ciechanowicz-McLean, *Aktualne problemy nauki prawa ochrony środowiska*, „Studia Prawnoustrojowe” 2019, nr 43, s. 39.

wy środowiska naturalnego. Szczególnie owocne wydają się one w obszarach związanych z gospodarowaniem odpadami oraz zakazem ich przemieszczania poza granice kraju²¹. Natomiast z drugiej – w skali globu pojawiają się problemy na które jedyną właściwą odpowiedź stanowi współdziałanie państw.

Na koniec rozważań poświęconych art. 74 ust. 1 wypada jeszcze wspomnieć, iż obowiązki w nim określone nie mogą stać się podstawą do wyrowadzenia z nich praw podmiotowych²².

IV.

Rozważając problem bezpieczeństwa ekologicznego trudno nie odnieść się do aktualnych kryzysów związanych ze skutkami zmiany klimatu, niekontrolowaną ilością produkowanych odpadów, zmniejszania się zasobów wodnych, wyczerpywaniem się surowców i żywności, a także koniecznością przeprowadzenia transformacji energetycznej. Mogą mieć one zasięg lokalny i regionalny, ale najczęściej występują w skali globu i są wspólne dla całej ludzkości niezależnie od miejsca zamieszkania. Powszechne są głosy wieszczące bliskie wyczerpanie się zasobów środowiska koniecznych do funkcjonowania gospodarki światowej. Rozwój cywilizacyjny i intensywna eksploatacja surowców i środowiska przyrodniczego stwarza zagrożenie dla bezpieczeństwa ekologicznego.

Państwo ma wiele narzędzi przeciwdziałania postępującej deterioracji środowiska naturalnego, ale punktem wyjściowym do jakichkolwiek działań są odpowiednie regulacje prawne. Jak zostało to już wspomniane, dla określenia polityki państwa w zakresie bezpieczeństwa ekologicznego nadrzędne znaczenie ma art. 74 ust. 1 Konstytucji interpretowany w świetle zasady zrównoważonego rozwoju. Perspektywa troski o stan środowiska przyrodniczego ze względu na obecne i przyszłe pokolenia obejmuje dbanie o strategiczne zasoby naturalne kraju, które należy rozpatrywać w kategoriach dobra ogólnego, a także osiągnięcie neutralności klimatycznej.

²¹ Ibidem, s. 49.

²² J. Uliasz, *Prawa jednostki w zakresie środowiska naturalnego*, [w:] *Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne w Konstytucji RP z 1997 roku*, red. Halina Zięba-Zalucka, Rzeszów 2018, s. 247.

Podstawowe zagrożenia dla środowiska naturalnego w przypadku Polski zostały zidentyfikowane jako m.in. skutki katastrof ekologicznych w kraju i w państwach sąsiadujących, negatywny wpływ działalności gospodarczej na przyrodę, niegospodarne wykorzystanie zasobów naturalnych oraz korzystanie z technologii szkodliwych dla środowiska²³. Najnowsza Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej²⁴, zatwierdzona 12 maja 2020 r. przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek Prezesa Rady Ministrów, zastąpiła analogiczny dokument z 2014 r. W jej systematyce wydzielono cztery filary bezpieczeństwa. Ostatni z nich został zatytułowany „Rozwój społeczny i gospodarczy. Ochrona środowiska”.

W dokumencie tym na nowo określono cele bezpieczeństwa ekologicznego państwa. I tak, w pierwszej kolejności wymieniono egzekwowanie przepisów w zakresie ochrony środowiska, a następnie stworzenie zbernej polityki gospodarowania zasobami wodnymi, która uwzględniałaby bezpieczeństwo żywnościowe kraju. Wskazano także na konieczność walki ze smogiem, intensyfikacji działań na rzecz rozwijania elektromobilności i wykorzystania paliw alternatywnych. Za obszary wymagające dodatkowego wsparcia i poprawy uznano gospodarkę odpadami oraz energetykę bazującą na wykorzystaniu bezemisyjnych źródeł energii. Wskazano także na potrzebę „dostosowania polityki i działania państwa do celów klimatycznych, uzgodnionych na forum organizacji międzynarodowych, związanych z transformacją energetyczną i osiągnięciem neutralności klimatycznej”²⁵. Przy czym, co warto podkreślić, mają one zostać zrealizowane z uwzględnieniem „specyfiki kraju oraz maksymalizujący ich pozytywny wpływ na poziom życia obywateli, rozwój gospodarczy kraju i konkurencyjność gospodarki”. Na koniec wymieniono postulat dotyczący utrzymania wszystkich funkcji środowiska naturalnego. Co ciekawe, w tym kontekście fundamentalną rolę dla bezpieczeństwa ekologicznego kraju mają odegrać lasy.

Nie wdając się w szczegółowe rozważania wypada skonstatować, iż w ostatnich latach Polska kilkakrotnie była krytykowana za politykę środowiskową.

²³ Zob. *Vademecum bezpieczeństwa*, red. O. Wasiuta, R. Klepka, R. Kopeć, Kraków 2018, s. 87.

²⁴ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2020: https://www.prezydent.pl/storage/file/core_files/2021/8/5/Sfb2076c15c4981113274c90a3a4b573/dokument_pl.pdf (10.03.2022).

²⁵ *Ibidem*, s. 35.

Ostrze krytyki było wymierzone w dwa ostatnie obszary wymienione w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego. Mianowicie, z dezaprobatą odnoszono się do szeroko rozumianej polityki klimatycznej i wiążącej się z nią transformacji energetycznej oraz zapewnienia ochrony unikatowym walorom przyrodniczym lasów²⁶. Dotychczasowe działania organów publicznych ukierunkowane na zapewnienie ochrony środowiska nie spełniły pokładanych w nich nadziei. Kluczowe z perspektywy obywateli kwestie związane z zapobieganiem zanieczyszczeniom powietrza²⁷ czy gospodarowania odpadami wciąż nie zostały w sposób satysfakcjonujący rozwiązane.

Wydaje się, że wojna, która ma miejsce w Ukrainie może doprowadzić do redefinicji dotychczasowych założeń polityki żywnościowej i klimatycznej – zarówno na gruncie krajowym jak i unijnym. W przypadku gospodarek uzależnionych od rosyjskich surowców energetycznych jako remedium proponuje się węgiel jako paliwo przejściowe²⁸.

V.

Podsumowując dotychczasowe rozważania, należy jeszcze raz podkreślić, że środowisko przyrodnicze jest dobrem wspólnym, a także *conditio sine qua non* życia przyszłych pokoleń – i jako takie wymaga integracji wysiłków władz publicznych, organizacji społecznych i każdego, kto znajduje się w jurysdyk-

---

²⁶ W tle pojawiały się kontrowersje związane z wycinką drzew w Nadleśnictwie Białowieża. Dokonano jej bowiem na terenach, na których nie było wcześniej możliwości pozyskiwania drewna. Naruszenie dyrektywy siedliskowej UE doprowadziło do ostrego sporu z Komisją Europejską, a także budziło skrajne nastroje społeczne. Pięć lat później tj. w marcu 2021 r. do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej została wniesiona skarga przeciwko Polsce w sprawie rozbudowy kopalni odkrywkowej węgla brunatnego Turów. Skarżącym były Czechy. Spór ten zakończył się dopiero w lutym 2022 r. wypłatą rekompensaty stronie czeskiej w kwocie 35 mln euro. Dodatkowo 10 mln euro przekazała Fundacja PGE w formie inwestycji. Oba spory były dla Polski bardzo kosztowne. Wystarczy wspomnieć, iż dalsze wydobycie węgla z kopalni Turów wiązało się z koniecznością zapłaty kary dziennej w wysokości 500 tys. euro. Sankcja ta została nałożona na Polskę przez TSUE.

²⁷ K. Doktor-Bindas, op.cit., s. 110 i n.

²⁸ *Zielona transformacja w Europie. Naukowcy i aktywiści chcą jej przyspieszenia*, „Rzeczpospolita” 31 marca 2022 r., <https://klimat.rp.pl/energia/art35987431-zielona-transformacja-w-europie-naukowcy-i-aktywisci-chca-jej-przyspieszenia> (2.04.2022).

cji RP. Trzeba pamiętać, że środowisko przyrodnicze wymyka się ludzkim ograniczeniom w postaci granic państwowych, a przez to niektóre kwestie stanowią przedmiot zainteresowania nie jednego, ale dwu lub kilku państw.

Wydaje się, że zagadnienia związane z ochroną środowiska zyskały należne im miejsce w ustawie zasadniczej. Przedmiotem niniejszej analizy jest przede wszystkim art. 74 ust. 1 w którym ustrojodawca bardzo odważnie formułuje postulat związany z bezpieczeństwem ekologicznym państwa. Po pierwsze jak podmiot właściwy wskazuje organy władzy publicznej, ale znacznie ciekawsze jest użycie sformułowania „bezpieczeństwo ekologiczne”. Jest ono znaczeniowo pojemniejsze niż ochrona środowiska. Dodatkowo działania podejmowane w kierunku jego osiągnięcia nie mają na celu jedynie reagowania na bieżące problemy i potrzeby związane ze środowiskiem przyrodniczym. Władza publiczna powinna przewidywać i adekwatnie planować politykę ekologiczną państwa na przyszłość. Kierunek tych działań powinna wyznaczać zasada zrównoważonego rozwoju i myślenie o środowisku naturalnym w kategoriach dobra wspólnego.

W tym kontekście na docenienie zasługuje uznanie bezpieczeństwa ekologicznego za jedną z kategorii składającą się na całokształt bezpieczeństwa państwa. Pozwala to sądzić, iż nie tylko w treści samej ustawy zasadniczej doceniono wagę i znaczenie środowiska naturalnego dla życia i dobrostanu obywateli, ale że znajduje ona również należne jej miejsce w polityce państwa. Realizacja spoczywającego na władzach publicznych obowiązku zapewnienia współczesnemu i przyszłym pokoleniom życia w odpowiednich warunkach przyrodniczych napotyka jednak coraz więcej przeszkód. Zanieczyszczenie powietrza, gleby i wody, kurcząca się zasoby żywności i brak dostępu do wody pitnej, transformacja energetyczna wraz z jej kosztami społecznymi i finansowymi stanowią tylko nieliczne przykłady problemów z jakimi już mierzą się lub w nieodległej przyszłości będą zmuszone skonfrontować się władze publiczne. Remedium na te narastające problemy stanowi precyzyjne prawodawstwo w zakresie ochrony środowiska naturalnego i skuteczne egzekwowanie tych przepisów, a dodatkowo wspieranie i promowanie edukacji i świadomości ekologicznej wśród obywateli. Nie można również zapominać o konieczności współpracy organów na różnych szczeblach – władzy centralnej i lokalnej, a także otwartości na współdziałanie w otoczeniu międzynarodowym na rzecz poprawy środowiska.

Literatura

- Chęciński R., Chmielewski P., *Środowisko naturalne i zasoby środowiskowe jako dobro wspólne kształtujące uprawnienia państwa w zakresie ingerencji w gospodarkę*, „Zeszyty Naukowe – Inżynieria Lądowa i wodna w kształtowaniu środowiska” 2012, nr 5.
- Ciechanowicz-McLean J., *Aktualne problemy nauki prawa ochrony środowiska*, „Studia Prawnoustrojowe” 2019, nr 43.
- Ciechanowicz-McLean J., *Prawo i polityka ochrony środowiska*, Warszawa 2009.
- Czuryk M., *Zadania organów administracji publicznej w zakresie ochrony środowiska*, „Rocznik Naukowy Wydziału Zarządzania w Ciechanowie. Prawo i Zarządzanie” 2009, nr 3–4 (III).
- Doktor-Bindas K., *Prawo do czystego powietrza*, „Przegląd Konstytucyjny” 2020, nr 4.
- Jaworowicz-Rudolf A., *Obowiązek władz publicznych prowadzenia polityki zapewniającej bezpieczeństwo ekologiczne rozumiane jako synonim odpowiedniej jakości środowiska*, „Acta Universitatis Lodzensis Folia Iuridica” 2019, nr 87.
- Kielin-Maziarz J., *Zasada zrównoważonego rozwoju – uwagi na tle jej miejsca w Konstytucji RP*, „Krytyka Prawa” 2020, t. 12, nr 1.
- Korzeniowski P., *Zasady prawne ochrony środowiska*, Łódź 2010.
- Kuraś B., *Zasada „zanieczyszczający płaci” a odpowiedzialność za zanieczyszczenie gleby spowodowane działalnością rolniczą (zagadnienia wybrane)*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2012, nr 1 (10).
- Kuźniar D., *Prawo do zdrowego środowiska jako konstytucyjnie gwarantowane prawo podmiotowe*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, nr 6.
- Paczuski R., *Bezpieczeństwo ekologiczne jako kryterium koniecznych działań na rzecz zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Zrównoważony rozwój. Od utopii do praw człowieka*, red. A. Papuziński, Bydgoszcz 2005.
- Rakoczy B., *Ograniczenie praw i wolności jednostki ze względu na ochronę środowiska w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Toruń 2006.
- Sitek M., *Konstytucyjna ochrona środowiska naturalnego w państwach członkowskich Unii Europejskiej i w Polsce*, Szczecin 2000.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2020.
- Surówka A., *Bezpieczeństwo ekologiczne a gospodarowanie odpadami w świetle prawa konstytucyjnego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2012, nr 4.
- Topolska P., *Prawo do czystego środowiska naturalnego – od Deklaracji Sztokholmskiej po eksplorację kosmiczną*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2019, nr 2.
- Uliasz J., *Prawa jednostki w zakresie środowiska naturalnego*, [w:] *Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne w Konstytucji RP z 1997 roku*, red. Halina Zięba-Załużka, Rzeszów 2018.
- Vademecum bezpieczeństwa*, red. O. Wasiuta, R. Klepka, R. Kopeć, Kraków 2018.